

Igen, ez Európa. A Kereszt. Viseljük. És nem engedjük levenni, mert a mi terhünk.

MÁRCZI IMRE

A TÖRTÉNELMI MEGÉRTÉS ÉS HORIZONTJA (DANIEL QUINN "IZMAEL" CÍMŰ ÚJBÓL MEGJELENT KÖNYVÉRŐL)

Az emberiség története egyetlen történet, de nem az

egyetlen lehetséges történet, talán ebben lehetne összefoglalni az "Izmael" mondani- valóját. A könyv 1992-ben jelent meg az Egyesült Államokban, és ma már a Föld Napja Alapítvány jó- voltából magyarul is olvashatjuk. Nemigen lehet besorolni sem- milyen hagyományos kategóriába. Regény- nek rossz, elbeszélés- nek hosszú, esszének lírai. Fikció, de nem

tudományos írás. Talán filozófiai, pontosabban öko- filozófiai tanmesének lehetne tekinteni. Témája azonban véres valóság: Arról szól, hogyan pusztítjuk el az élet- teret magunk körül és ezzel lassan, de biztosan magun- kat is. Quinn mellőz minden adatot és bonyolult leveze- tést. Helyette kitágítja a történelem hagyományos fogal- máit. Az emberiség történetét a Föld és élővilága törté- netének részeként értelmezi. Felteszi a magától érte- tődő, de eddig szőnyeg alá söpört kérdést: Milyen ala- pon tekinti magát az ember az evolúció céljának, csú- csának? Hiszen biológiai adottságaiban semmi sem kü- lönbözteti meg az élővilág többi fajától, és melleleg az evolúció sem ért véget! Az ember önkényesen teszi ma- gát a legfelsőbb helyre.

Ez azonban nem volna baj, ha nem vonná ki magát az egyetemes léttörvények; jelesül a biológiai törvények alól is. Magát a világ korlátlan urának tekintve feldúlja, kirabolja és pusztítja a többi fajt és azok élő helyeit. El- tekint attól a csekélységtől, hogy ezzel saját létalapját is megsemmisíti.

Hogy fajulhattak a dolgok idáig? Quinn a zsidó-keresz- tény teremtés történetből indul ki, ez ugyebár az ember történetének kezdete. De sokkal több annál: A modern nyugati, civilizált ember önértelmezésének alfája is. Azé az emberé, aki a maga képére és hasonlatosságára kívánja átalakítani a Földet, mellőzve azt a kérdést,

hogy mi is, ki is az EMBER igazán, és fittyet hányva arra, hogy átalakítható-e a Föld.

A gorilla, akinek a szájába adja gondolatait a szerző vi- lágosan beszél: Az ember rossz útra tévedt, amikor ön- megvalósítását a globális biológiai egységből való kilé- péssel kezdte. A Káin és Ábel történet Quinn értelme- zésében két életminta összeütközéséről szól: Arról, hogy az ember a földművelés révén elkezdett felhal- mozni és ezzel a többi faj rovására szaporodni. A fel- halmozókat, vagyis a mai fogyasztói ember elődeit Qu- inn "elveőknek" nevezi. Nyomokban fennmaradt azon- ban a másik, a "meghagyó" minta is, melyet leginkább a primitíveknek tekintett kultúrák őriznek. Ezek a szá- mukra adott életterbe, illetve ökoszisztémába szervesen beleilleszkedve élnek ezerévek óta? és élnének további ezer évekig, ha az elveők el nem pusztítanák okét. "A Meghagyók voltak az emberi történelem első fejezete. Hosszú, eseménytelen időszak volt ez? mondja Quinn? Az ő fejezetük az emberi történelemben körülbelül tízezer évvel ezelőtt véget ért azzal, hogy a Közel-Ke- leten megszületett a mezőgazdaság. Ez az esemény je- lezte a második fejezet, az Elvevők idejének kezdetét. Igaz, hogy élnek még Meghagyók a világban, de ezek kort tévesztettek, régimódiak, olyan emberek, akik a múltban élnek, akik egyszerűen nem veszik észre, hogy az ő fejezetük az emberi történelemben véget ért. Ez az emberi történelem általános formája, ahogy azt a kul- túrában magyarázzák."

Az élelmiszertermeléssel az ember ugyanis kivette az Isten kezéből az élet feletti uralkodás jogát. Azzal, hogy a gyűjtögetés helyett termelni kezdett, technikát hozott létre, függetlenítette magát a Gondviseléstől. Talán nem véletlen, hogy a világ legjelentősebb vallásalapítói, pró- fétái nagyjából akkor léptek fel, amikor az elvevő ma- gatartás következményei mutatkozni kezdtek, és valam- ennyien az ember belső, szellemi, transzcendens távla- tait igyekeztek kibontani és világosan elítélték az erő- szakot, hatalmat, gazdagságot? ami akkor is, azóta is a termelés, technika, felhalmozás révén jön létre. Ez nem végzettszerűen tör ránk, hanem tudatos választás ered- ménye. Quinn könyvének is ez a motívuma: Egy ma- gunk választotta, de ROSSZ történet, minta rabjai va- gyunk. A dolgok tehát megváltoztathatók. Hogyan? A szerző sugallja a választ, de nem ad receptet. Vissza kell térni a Meghagyók történetéhez, ez nyilvánvaló; de közben nyolcezer évet tettünk meg a másik úton és lét- rehoztunk egy olyan világot, amely már szinte önmagá- tól megy abba az irányba, amelybe beprogramozták. Ennek a világnak mindenestül rabjai vagyunk. Beépült tudatunkba, ezért alig vagyunk képesek arra, hogy fel- tegyük a kérdést: Nem lehetne másképp? Alternatívák kidolgozása pedig végképp meghaladja a fantáziánkat, ami azért is meglepő, mert még fellelhetőek és ismertek azok a minták, amelyek a meghagyó magatartás szerint

működnek. Az Izmael című könyv legfőbb érdeme talán az, hogy érthető formában teszi fel ezt a kérdést.

A szerző vallástól, világnézettől függetlenül írja könyvét. Teheti, mert témája, megfogalmazása felette áll minden felekezeti, dogmatikus szemléletnek. Ilyennek tapasztalja a valóságot, és felteszi a kérdést, hogy miért ilyen. Nem elégszik meg olyan általános válasszal, miszerint az emberi önzés vagy butaság lenne az ok, hanem kibontja ennek működési módját, rámutatva a kultúra, a tömegkommunikáció, a nevelés-oktatás szerepére is a világ jelen uralkodó mintájának fenntartásában.

Quinn könyve talán a legfelforgatóbb gondolatokat veti fel Jézus óta. Az összehasonlítás nemcsak azért kívánkozik, mert ugyanolyan radikális nemet mond a civilizációs mintára, mint Jézus "Én pedig mondom nektek..." kezdetű mondataival. Azért is, mert az emberi lét fennmaradásának, sikerének kulcsát mindketten ugyanabban az irányban mutatják. Lemondani a hatalomról, nagyságról, esztelen fogyasztásról. Egyikük sem optimista. "...ebben a kultúrában az emberek kizárólag azt akarják, hogy akkora hatalmuk és vagyonuk legyen az Elvevő börtönben, amekkorát csak meg tudnak szerezni. Füttyülnek rá, hogy börtön és füttyülnek rá, hogy elpusztítja a világot. ? mondja Quinn. ? Pedig nem a hatalom és a javak újraelosztása a döntő; sokkal inkább magának a börtönnek a lerombolása." Ismerős szavak, nem? Valaki kétezer éve mondott már valami hasonlót: Térjetelek meg, vagyis alakítsátok át tudatokat, szabadjatok meg a szokások bilincseitől és kezdjetelek meg új, másfajta életet. Jézus a szerető Atya képében mutatta fel azt a végső valóságot, ami az ember létének igazi alapja, és megrajzolta azt az erkölcsi magatartást, ami az életet sikeressé teszi. Quinn csak ennyit mond: Az ember szabadon tagadja meg a lét biológiai törvényeit és ezzel elpusztítja a világot és vele együtt önmagát is. Hogy ez nemcsak erkölcstelen, hanem ostoba program is egyben?? Akinek füle van, hallja meg!

GROMON ANDRÁS

BELESZÓLT-E JÉZUS TÁRSADALMI KÉRDÉSEKBE?

Valaki egyszer egy vitában azt mondta, hogy Jézus nem szólt bele társadalmi kérdésekbe, különösen nem strukturális problémákba, hanem mindig csak az egyént szólította meg, csupán az egyes ember életét akarta megváltoztatni, és nem azt a társadalmi berendezkedést, amelyben az egyén él. – Az erre az alternatívára adott válasz minden korban döntő jelentőségű, de különösen Marx óta („a vallás ópium...”) nem mehetünk el mellette szó nélkül.

Újból végigolvastam tehát az evangéliumokat ebből a szempontból, vajon tényleg beszólt-e Jézus társadalmi és strukturális kérdésekbe, vagy valóban csak az

egyes emberhez intézett-e morális intelmeket. Nem titkolt reményem szerint ez a kis összeállítás hozzásegíthet ahhoz, hogy Jézus üzenetének „új” oldalát ismerjük fel, és tudatosítsuk azt a „társadalmi” dimenziót, amelyről talán nem túlzás azt állítani, hogy az egyház történelme folyamán eddig még igazán sosem ismerték fel és igazából sosem vették komolyan. Talán ennek az egyébként *oly tragikus huszadik századnak a hozzájárulása lehetne az evangélium ügyéhez*, hogy „fölfedezi” és komolyan veszi, azaz életre váltja Jézus tanításának társadalmi vonatkozásait.

Lássunk tehát hozzá! Már az evangéliumi szövegek analízise során világossá vált, hogy a címben felvetett kérdésre igennel kell válaszolni. A szintézis vázlatának elkészítésekor pedig kiderült, hogy *Jézus „beleszólása” három területre vonatkozik, hármas irányultságú: „morális” beleszólás, „strukturális” beleszólás és „politikai” beleszólás*, így ennek a három szempontnak a tárgyalása adja tanulmányunk törzsét. A kifejtésben oly módon járunk el, hogy az „enyhébb” területtől haladunk a „kényesebb” felé, valamint az „elvonttól” a „konkrét” felé.

I. Morális beleszólás

Bárki, aki azzal az igénnyel lép föl, hogy morális tanítást adjon az embereknek, akarva vagy akaratlanul, közvetlenül vagy közvetve máris beleszól társadalmi kérdésekbe, mivelhogy „senki sem sziget”, az egyes ember nem remete, hanem társadalmi lény. A morális tanítás fajtáira felhozott néhány példából mindjárt világos lesz a tételünk. 1) Amit e világi országod uralkodói mondanak neked, azt tekintsd Isten szavának.... a mindenkori uralkodók mindenkori szavát a szerint, hogy kinek az uralma alatt élsz! 2) Semmit se törődj azzal, hogy mit csinálnak az uralkodók, a legkevesebb közöd legyen hozzájuk, szavukhoz, magatartásukhoz! Te csak a családdal és a család eltartásához szükséges kenyérkereső munkával törődj! 3) Dönts meg erővel minden igazságtalan rendszert! 4) Ne dönts meg erővel az igazságtalan rendszert sem, de te a saját lelkiismereted parancsai szerint élj! 5) Szeress minden embert!

Az ilyen és másfajta intelmeket mindig egyes emberek teszik magukévá, de ha magukévá tették bármelyiket is, annak társadalmi következményei vannak, mert minden magatartásunknak hatása van a többi emberre. Sőt politikai következményei vannak, mert egyetlen államhatalom sem lehet közömbös a társadalmi hatáskifejtésekkel, és így az egyes emberekhez intézett morális intelmekkel szemben sem. (A hatalom reakciója a fenti öt intelme: Ad 1: summa cum laude, ad 2: cum laude, ad 3-5: börtön... akasztófa – az intelmet magukévá tevő egyes emberek hatékonyságának függvényében.) Különösen nyilvánvaló, hogy minden morális tanításnak, illetve minden morális cselekedetünknek társadalmi kihatása van, ha valaki olyan „aktív” morális tanítással lép föl, mint Jézus, aki sem passzív erkölcsöt (pl. „Nyugodj bele a szenvedésekbe és viseld őket türelmesen!”),